

Täysistunto

Torstai 19.3.2026 klo 16.00

3. Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2024

Kertomus K 5/2025 vp

Valiokunnan mietintö PeVM 2/2026 vp

Ainoa käsittely

Puhemies Jussi Halla-aho: Ainoaan käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 3. asia. Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö PeVM 2/2026 vp. Nyt päätetään kannanotosta kertomuksen johdosta. Totean, että paikalla on myös oikeuskansleri Janne Salminen. — Perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja, edustaja Vestman, olkaa hyvä.

Keskustelu

17.01 **Heikki Vestman kok** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Käsittelyssä on tosiaan perustuslakivaliokunnan mietintö valtioneuvoston oikeuskanslerin vuoden 2024 kertomuksesta. Mietintö on yksimielinen.

Hyvin vakiintuneen käytännön mukaisesti perustuslakivaliokunta ei ole kertomusta käsitellessään erikseen arvioinut oikeuskanslerin yksittäisiä ratkaisuja tai kannanottoja. Valiokunta on painottanut laillisuusvalvonnan riippumattomuutta eikä ole siten pitänyt myöskään valtiosääntöisesti aivan asianmukaisena, että eduskunnan erikoisvaliokunnat käsitelisivät perustuslakivaliokunnalle antamissaan lausunnoissa yksittäisiä kanteluratkaisuja.

Kertomukseen sisältyvät oikeuskanslerin ja apulaisoikeuskanslerin puheenvuorot. Oikeuskansleri Pöysti käsittelee puheenvuorossaan digitalisaation vaatimuksia lainsäädännölle. Puheenvuorossa kuvataan muun muassa digitalisaatioon ja digitaalisen teknologian sääntelyyn liittyviä kysymyksiä ja sitä, miten voidaan sekä edistää teknologian käyttöä että turvata oikeuksia.

Apulaisoikeuskansleri Puumalainen käsittelee puheenvuorossaan ylimmän laillisuusvalvonnan itsenäisyyttä ja asemaa. Puheenvuoro liittyy julkiseen keskusteluun, jonka aiheena on ollut lainmukaisuuden valvonta sekä perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen ylimmässä laillisuusvalvonnassa.

Puhemies! Kertomuksessa käsitellään myös lainvalmisteluun kohdistuvaa laillisuusvalvontaa. Kertomukseen sisältyy teema-artikkeli, jossa käsitellään kysymystä siitä, milloin hallituksen esityksessä on suotavaa pyytää perustuslakivaliokunnan lausunto ja miten oikeuskansleri tätä valvoo.

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että hallituksen esitysten laatimisohjeiden mukaan perustuslakivaliokunnan valtiosääntöisen tehtävän johdosta jakso esityksen suhteesta perustuslakiin on kirjoitettava, jos lakiehdotus sisältää yhden tai useamman säännöksen, jonka perustuslainmukaisuutta tai suhdetta ihmisoikeusvelvoitteeseen on tarpeen arvioida. Arviossa on tuotava selkeästi esiin ja yksilöitävä ehdotukseen

Pöytäkirjan asiakohta PTK 26/2026 vp

liittyvät säännökset, jotka perustuslain tai oikeuskäytännön valossa vaikuttavat tulkinnanvaraisilta tai periaatteellisesti merkityksellisiltä. Valiokunta on joutunut viime aikoinakin kiinnittämään huomion muun muassa lakiehdotusten epäselvyyteen ja säätämisyjärjestysperustelujen puutteisiin. Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt tältä osin huomiota hallituksen esitysten laatimisohjeisiin. Näiden ohjeiden mukaan, jos lakiehdotuksen perustuslainmukaisuudesta tai suhteesta ihmisoikeussopimukseen on epäselvyyttä, esityksen suhdetta perustuslakiin koskevaan jaksoon on otettava säätämisyjärjestysarvion jälkeen omaksi kappaleekseen nimenomainen lausuma, jonka mukaan on suotavaa, että esitys saatetaan perustuslakivaliokunnan käsiteltäväksi. Lausumaa ei ohjeiden mukaan kirjoiteta, ellei esityksen arviointi perustuslakivaliokunnassa ole aidosti tarpeen tulkintaongelman takia. Valiokunta on edelleen korostanut, että muissa kuin ohjeissa mainituissa epäselvyystilanteissa tällaista lausumaa ei tulisi sisällyttää perusteluihin.

Arvoisa puhemies! Kertomukseen sisältyvässä tuomioistuinharjoittelua koskevassa teema-artikkelissa käsitellään niin sanottua auskultointia, jossa oikeustieteen maisterin tutkinnon jälkeen tehdään työtä tuomioistuimessa vuoden ajan. Artikkelissa kuvataan, että tuomioistuinharjoitteluun kuuluu kaksi kuuden kuukauden pituista harjoittelujaksoa. Ensimmäinen jakso suoritetaan käräjäoikeudessa ja toinen käräjäoikeudessa, hovioikeudessa tai hallinto-oikeudessa. Tämän jälkeen nykyisin tuomarinkoulutuslautakunta myöntää varatuomarin arvonimen tuomioistuinharjoittelun suorittaneelle. Artikkelin mukaan teema on noussut laillisuusvalvontaan osana niin sanottua rakenteellista laillisuusvalvontaa. Apulaisoikeuskansleri on kiinnittänyt valvonnassaan erityistä huomiota käräjäoikeuksissa tapahtuvaan tuomioistuinharjoitteluun. Apulaisoikeuskansleri on tuonut esiin tarvetta tehdä tuomioistuinharjoittelun toimivuudesta kriittinen arviointi, jotta auskultointi houkuttelisi tuomarin uralle ja antaisi siihen valmiuksia. Perustuslakivaliokunta pitää teema-artikkelin aiheita tärkeinä. Valiokunta yhtyy apulaisoikeuskanslerin esittämään käsitykseen tuomioistuinharjoittelun kehittämisen merkityksellisyydestä.

Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunnan kannanottoehdotuksena on, että eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia, edustaja Vestman. — Edustaja Hänninen, olkaa hyvä. [Aki Lindén: Käsitelkää, Hänninen, sitä Oulun yhteispäivystystä! — Juha Hänninen: Joo, otetaan just se!]

17.06 Juha Hänninen kok: Arvoisa puhemies! Toivotan teille kaikille erinomaista Minna Canthin päivää ja tasa-arvon päivää. Lisäksi onnittelen kaikkia maailman onnellisimman maan, jälleen kerran Suomen, asukkaita.

Varsinaiseen asiaan. Tänään käsittelemme oikeuskanslerin kertomusta vuodelta 2024. Haluan korostaa sen merkitystä paitsi lain noudattamisen ja hyvän hallinnon toteutumisen myös koko yhteiskunnan vakauden ja kansalaisten luottamuksen näkökulmasta. Oikeuskanslerin tehtävänä on varmistaa, että julkinen valta toimii lainmukaisesti. Se on keskeinen osa oikeusvaltiota, osa sitä kivijalkaa, jolle luottamus kansalaisyhteiskuntaamme kohtaan rakentuu. Tässä ajassa, jossa turvallisuustilanne on jännittynyt ja yhteiskunnalliset paineet ovat suuret, tarvitsemme riippumattomia, vastuullisia ja johdonmukaisesti toimivia valvojia enemmän kuin koskaan. Kertomus osoittaa, että Oikeuskanslerinviraston työmäärä kasvoi jälleen. Silti työtä tehtiin tehokkaasti ja esimerkiksi kanteluiden käsittelyajat

Pöytäkirjan asiakohta PTK 26/2026 vp

lyhenivät. Tämä kertoo vastuullisesta, hyvin johdetusta toiminnasta. On tärkeää, että myös kansalainen kokee, että oikeus toteutuu ja että epäkohtiin puututaan.

Arvoisa puhemies! Kertomuksessa tuodaan ansiokkaasti esiin digitalisaation haasteita mutta myös mahdollisuuksia. Oikeuskanslerin ennakollinen säädösvalvonta esimerkiksi tekoälyä, automaatiota ja tietojärjestelmiä koskevassa lainsäädännössä on tärkeää, jotta järjestelmät palvelevat oikeudenmukaisesti. Virheellinen tieto digitaalisessa rekisterissä voi vaarantaa yksilön oikeusturvan. Siksi oikeellisuuteen ja korjattavuuteen on panostettava. Samalla on huomioitava kansainvälisen yhteistyön merkitys. Suomen aktiivinen rooli Pohjoismaiden ja Baltian oikeusasiamiesten yhteistyössä osoittaa, että oikeusvaltioajattelua rakennetaan yhteisesti. Yhteistyö on tärkeää paitsi tietojärjestelmien valvonnassa myös esimerkiksi hybridiuhkien ja sananvapauden turvaamisessa.

Arvoisa puhemies! Oikeuskanslerin laillisuusvalvonta on paitsi hallinnon sisäistä ohjausta myös kansalaisten oikeuksien puolustamista. Se on kansanvaltaisen järjestelmän tukipilari. Siksi oikeuskanslerin riippumattomuutta ja asemaa tulee vaalia ja kehittää. Haluan lopuksi kiittää oikeuskansleri Tuomas Pöystiä ja apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalaista sekä heidän koko työyhteisöään tarkasta, vastuullisesta ja yhteiskunnan kannalta erittäin tärkeästä ja arvokkaasta työstä. — Kiitos, arvoisa puhemies.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Juvonen, olkaa hyvä.

17.10 Arja Juvonen ps: Arvoisa herra puhemies! Hyvää Minna Canthin päivää kaikille! ”Kaikkea muuta, kunhan ei vaan nukkuvaa, puolikuollutta elämää.” Se on yksi kuuluisimpia sitaatteja Minna Canthilta ja kuvastaa hänen intohimoaan elämään, tasa-arvoon ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Arvoisa puhemies! ”Viranomaisten ja muiden julkista tehtävää hoitavien laillisuusvalvonnassa kanteluita tuli vuonna 2024 vireille 1 987. Tarkempaan laillisuusvalvonnalliseen arviointiin otettiin näistä 1 411 kantelua. Omia aloitteita tuli vireille 43, ja laillisuusvalvontakäyntejä tehtiin 17.” Tämä on tästä perustuslakivaliokunnan mietinnöstä suoraan tekstiä, eli laillisuusvalvonta-asioiden lukumäärästä on kyse.

Nostan esille laillisuusvalvontakäynnit ja erityisesti apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalaisen laillisuusvalvontakäynnit hyvinvointialueille ja niiden toimintaa valvoviin aluehallintovirastoihin — tässä kertomuksessa käytetään vielä nimitystä aluehallintovirasto. Nythän vuoden alusta nimitykset muuttuivat, ja puhumme Lupa- ja valvontavirastosta.

Vuoden 24 alussa voimaan tulleen sosiaali- ja terveystalvelujen valvontaa koskevan lain tarkoituksena on vahvistaa palvelunjärjestäjän ja palveluntuottajan omaa vastuuta palvelujen laadusta, turvallisuudesta ja asianmukaisuudesta. Hyvinvointialueiden pitää valvoa sekä omien että hankkimiensa yksityisten palvelujen toiminnan laatua ja lainmukaisuutta sekä asiakas- ja potilasturvallisuuden toteutumista. Usein ja erityisesti viime päivinä olemme kuulleet useita epäkohtia esimerkiksi vanhustenhoidosta. Siellä on ollut väärinkäytöksiä, ja asioita on jopa rikostutkinnassa. Siksikin on äärettömän tärkeää, että valvontaa tehdään.

Soteuudistuksen ja uuden valvontalain myötä aluehallintovirastojen — eli siis Lupa- ja valvontaviraston, tällä hetkellä on se nimitys käytössä — valvonnan painopiste on järjestämisvastuun täyttymisen valvonnassa. Tärkeää on myös omavalvonnan valvonta. Valvontaviranomaiset valvovat hyvinvointialueiden omavalvontaa ohjaamalla ja edistämällä muun muassa koulutuksin ja keskusteluin sekä puuttumalla epäkohtiin, jos omavalvonta ei

Pöytäkirjan asiakohta PTK 26/2026 vp

riitä. Näitä asioita kerrotaan tässä oikeuskanslerin kertomuksessa. On kuitenkin niin, että hyvinvointialueet kokevat, että ne tarvitsisivat enemmän neuvontaa liittyen valvontaan ja myös ohjausta. No, viranomaiset ovat lähettäneet muun muassa ohjauskirjeitä, ja siellä käydään myös keskusteluja.

Tässä oikeuskanslerin kirjasessa todetaan hienosti, että apulaisoikeuskanslerin laillisuusvalvontakäynneillä käytiin keskustelua siitä, miten omavalvonta voisi olla uskottavaa ja riippumatonta. Tämä on aika hyvä lausahdus, kun mietitään sitä vanhaa sanontaa, että kun kissa on pois talosta, niin hiiret ovat pöydällä. On vaikeaa joskus valvoa omaa toimintaa ja tehdä siitä aukotonta, nähdä epäkohdat ja puuttua niihin ja tehdä muutoksia siinä omassa toiminnassa. Siksi näillä laillisuusvalvontakäynneillä on äärettömän suuri merkitys mielestäni. Tässä kirjassa todetaankin, että apulaisoikeuskansleri otti laillisuusvalvontakäynneillä saatujen tietojen ja tehtyjen havaintojen perusteella omana aloitteenaan tutkitavaksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnan hyvinvointialueella.

Pidän äärettömän tärkeänä, että valvontaa on, ja korostan omavalvonnan merkitystä. Toivon myös, että hyvinvointialueille lähetetään paljon tietoa siitä, mitä omavalvonta on ja miten sitä tehdään, jotta epäkohtiin voidaan sillä tavalla myös puuttua. — Kiitos.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Kaarisalo, olkaa hyvä.

17.14 Riitta Kaarisalo sd: Arvoisa herra puhemies! Käsittelyssä on tosiaan oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2024. Kertomukseen sisältyy vakiintuneen käytännön mukaisesti sekä oikeuskanslerin että apulaisoikeuskanslerin puheenvuoro. Oikeuskansleri Pöysti käsittelee muun muassa digitalisaation vaatimuksia lainsäädännölle, kun taas apulaisoikeuskansleri Puumalainen keskittyy puheenvuorossaan ylimmän laillisuusvalvonnan itsenäisyyttä ja asemaa koskevaan osuuteen. Haluaisin kiinnittää kansanedustajien erityistä huomiota siihen, että vaatimukset hallitukselle lainvalmistelun laatua ja tasoa koskien ovat varsin tiukat, ja selkeitä tulee olla menettelytapojen myös täällä eduskunnassa, kun erilaisen päätösten perustuslainmukaisuutta arvioidaan.

Koko tämän kuluneen kauden valiokunnissa on ollut käsiteltävänä monia sellaisia esityksiä, joissa vaikutuksia kansalaisten perusoikeuksien toteutumiseen on ollut välttämättöntä arvioida. Näin siksi, että monet esityksistä ovat olleet niin sanottuja leikkauslakeja, joiden vaikutukset kansalaisiin ja heidän hyvinvointiinsa ovat suoria, siis välittömiä. Perustuslakivaliokunta on selvyiden vuoksi todennut, että lainvalmistelun laatua kehitettäessä huomion tulisi ensisijaisesti keskittyä itse säädökseen ja sitten säädösehdotusten perusteluihin ja ehdotuksen valtiosääntöoikeudelliseen arviointiin. Tässä yhteydessä on todettava, että vastuullinen lainsäädäntötyö tässä talossa lähtee ensisijaisesti siitä, että ne hallituksen esitykset, jotka tähän taloon tuodaan, ovat jo itsessään asiallisesti ja laadukkaasti valmisteltuja. Ei voi olla niinkään, että valiokunnat joutuvat toistuvasti tilanteisiin, joissa nämä lähtökohdat ovat puutteellisia. Se johtaa siihen, että valiokunnat itsessään ylikuormittuvat, tämän talon henkilökunta kuormittuu, ja se johtaa myös siihen, että perustuslakivaliokunta kuormittuu.

Kertomukseen sisältyy tosiaan teema-artikkeli, jossa käsitellään kysymystä siitä, milloin hallituksen esityksessä on suotavaa pyytää perustuslakivaliokunnan lausuntoa, ja siitä, miten oikeuskansleri tätä valvoo. Kuten perustuslakivaliokunnan mietinnössä todetaan, se pitää artikkelin teemaa tärkeänä, ja valiokunta kiinnittää huomiota seuraaviin artikkelin teemaan liittyviin näkökohtiin: Lainsäädäntö tulee ensinnäkin valmistella perustuslain mu-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 26/2026 vp

kaiseksi ja muuhun oikeusjärjestykseen sopivaksi sekä selkeäksi että ymmärrettäväksi. Perustuslakivaliokunta on joutunut viime aikoinakin kiinnittämään huomion muun muassa lakiehdotusten epäselvyyteen ja sääätämisyjärjestysperustelujen puutteeseen, ja tätä voidaan ihan aiheellisesti pitää huolestuttavana. Oikeuskansleri on lainvalmisteluun kohdistuvassa laillisuusvalvonnassa tuonut esiin myös, että perustuslakivaliokunnan käsittelyn tarpeellisuutta arvioitaessa on samalla tarpeen nostaa esille ne perustuslain tulkintakysymykset, joihin perustuslakivaliokunnan kannanotto olisi aikaisempi tulkintakäytäntö huomioon ottaen tarpeellista.

Arvoisa puhemies! Nämä eivät ole merkitykseltään vähäpätöisiä asioita. Se, että tässä maassa tehtävä lainsäädäntötyö on laadukasta ja täyttää sille asetetut kriteerit, on asia, joka meidän yksinkertaisesti on pidettävä kunnossa. — Kiitos.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Hoskonen, olkaa hyvä.

17.19 Hannu Hoskonen kesk: Arvoisa herra puhemies! Perustuslakivaliokunta käsitteli oikeuskanslerin kertomusta ihan perinteisesti ja hyvästi asianosaisia kuunnellen, ja kiitoksia oikeuskanslerille selvityksestä valiokunnan kokouksen aikana.

Voi todella sanoa, että nyt oikeuskanslerin ja oikeusasiamiehen työnjako on näin uutena aikana lainsäädännön nojalla saatu uomiinsa, ja molemmilla valvovilla viranomaisilla on tarkat tehtävät ja yhteistyö toimii. Elikkä jos joku kansalainen valittaa vaikka oikeuskanslerille ja se menisikin oikeusasiamiehelle — sitäkin tapahtuu, että ei ole mitään kynnystä siinä välissä — niin kummallakin viranomaisella on omat tehtävänsä. Hyvä näin.

Tärkeää on huomata myös se, että ylin laillisuusvalvonta, joka koskee maan hallitusta, ministereitä, korkeimpia virkamiehiä yleensä ja tietenkin tasavallan presidenttiä ja tasavallan presidentin kansliaa, harvemmin näkyy tavallisen ihmisen elämässä. Tietenkin jos lukee lehtiä paljon ja perehtyy syvällisesti asioihin, niin varmaan sitten jotakin löytää. Tärkein kansalaisen kannalta on mahdollisuus tehdä oikeuskanslerille kantelu siitä, onko viranomainen toiminut tehtävissään sillä keinoin, että on syytä kanteluun olemassa. Tämän takia tämä tavallisen kansalaisen näkökulma oikeuskanslerin työhön on nimenomaan tämä kanteluntekomahdollisuus. Jos jonkun kansalaisen mielestä joku viranomainen ei ole täyttänyt oikein lainmukaista tehtäväänsä, niin siitähän voi tehdä kanteluja. Oikeuskansleri antaa siihen vastauksen, ja jos oikein muistan, niin kantelun vastausaika on noin yksi vuosi. Viimeistään vuoden sisällä tulee vastaus siitä, miten asia on käsitelty ja ratkaistu.

Oikeastaan minua perustuslakivaliokunnan pitkäaikaisena jäsenenä on hieman huvittanut joskus, että kun perustuslakivaliokunnan jäsenille tulee aina puheluita, että pitäisi jonhonkin asiaan ottaa kantaa, niin kyllä minä olen heidät ohjannut siihen ihan normaaliin menettelyyn, että tämä ei ole mikään valitustie. Lainsäätäjä ei ota tuomioistuimiin kantaa eikä viranomaisiin kantaa. Jos me halutaan jotakin tehdä, niin säädämme lakeja.

Kiitoksia edustaja Kaarisalolle, joka oli huolissaan siitä, onko perustuslakivaliokunnassa työruuhkaa. Voin vakuuttaa, että nykyisilläkin työmäärillä on ihan valtavasti ruuhkaa. Jos sinne vielä lisää tulee, niin voi olla, että sitten perustuslakivaliokunnan työ hieman venyy, koska nyt jo nykyisillä työmäärillä katsottuna voi sanoa, että kokousaikataulut ovat kohtuullisen pitkiä ja kokouksetkin ovat pitkiä, mutta eihän urakatöihin lähtenyt voi valittaa pitkiä työpäiviä. Se kuuluu siihen samaan palkkaan, mitä on alun perin ollutkin.

Kiitoksia oikeuskanslerille hyvästä työstä, ja toivotan parhainta menestystä kaikille meille näin Minna Canthin päivänä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 26/2026 vp

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Kemppi, olkaa hyvä.

17.22 Hilkkä Kemppi kesk: Arvoisa herra puhemies! Lämmin kiitos oikeuskansleri Tuomas Pöystille ja koko oikeuskanslerin toimistolle tästä kertomuksesta, jota saan kunnian kommentoida jo itse asiassa seitsemäntenä vuonna perätysten.

Ajattelen, että tämän raportin keskeisin sisältö itselleni on tämä kappale, mikä koskee digitalisaatiomyönteisyyttä ja digitalisaation kehittämistä, erityisesti digimyoenteisen lainsäädännön kehittämistä, ja se on erittäin ansiokas kooste tässä kertomuksessa. Me kaikki käytämme etäyhteyksiä yhteydenpitoon, opiskeluun, kaupassakäyntiin, työn tekemiseen, erilaisiin asioihin. Etäyhteyksin me pystytään myös hoitamaan vanhuksiamme, opettamaan lapsiamme, tekemään monia sellaisia asioita, jotka ovat keskeinen osa oikeusvaltiota ja joita pitää tietenkin tarkastella myös lainsäädännön perusoikeuksien valossa. Kun istuin perustuslakivaliokunnassa viime kaudella, tein havainnon, että Suomen perustuslaki lähtökohtaisesti on aika nihkeä automatisaation ja digitalisaation kehittämiseksi. Syy oli tietenkin esimerkiksi automatisoidun turvapaikkahakuprosessin osalta siinä ongelmassa, voidaanko katsoa, että viranhaltija voi olla vastuussa vaikka 300 päätöksestä tunnissa, että hän pystyisi käymään noin ison massan läpi ja sitä kautta vastaamaan myös virkavastuulla päätösten tekemisestä. Samaan pohdintaan olen törmännyt muun muassa opiskelija- ja opilasterveydenhuollon kysymyksissä: minkälaista automatisaatiota, kenelle tiedot luovutetaan, tarvitseeko aina tehdä päätös ja niin edelleen. Ja nyt eduskunnassa on käsitteillä ikäihmisten teknologiaa koskeva lakiesitys HE 113, jonka yhteydessä jälleen kerran julkisuudessa on keskusteltu siitä, mikä on perustuslakivaliokunnan rooli tällaista teknologiaa, automatisaatiota, eteenpäin viedessä.

Me kaikki olemme varmasti yhtä mieltä siitä, että teknologiaa pitää edistää, ja ajattelen, että lainsäädännön pitää olla digi-, teknologia- ja automatisaatiomyönteinen. Aivan kuten oikeuskansleri täällä raportissa kertoo, esimerkiksi Norjassa, Tanskassa ja Ruotsissa on tämäläyppistä keskustelua ja lainsäädännön perkaamista tehty. Tämä raportti antaa kuitenkin hyviä työkaluja. Me tarvitsemme selkeää sääntelyä, ehkä oikaisuvaatimusmenettelyä, ennakkollista valvontaa. Tietenkin myös ministeriön tekemä pohjatyö lainsäädännölle on erittäin kriittinen. Vaikkapa nyt tämän hetken teknologialain osalta olisin toivonut, että ministeriö olisi jo sinne hallituksen esityksen perusteluihin kyennyt kuvaamaan, minkälaista erilaista teknologiaa me käytämme hoivapalveluissa, että esimerkiksi [Puhemies koputtaa] hoidon tarpeen itsearviointi ja raskas hälytysjärjestelmä ovat eri asioita kuin automaattinen kirjaaminen tai niin edelleen.

Toivoisin, [Puhemies koputtaa] että oikeuskansleri ottaisi vielä kantaa siihen, ollaanko tässä menossa parempaan suuntaan digimyoenteisen lainsäädännön kannalta.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Lindén, olkaa hyvä.

17.25 Aki Lindén sd: Arvoisa herra puhemies! Otan tässä puheenvuoroni aluksi heti sihtaan, se on teknisesti helpompaa tällä tavalla. Täällä kertomuksen sivulla 120 todetaan näin: ”Käynneillä” — siis apulaisoikeusasiamiehen käynneillä — ”hyvinvointialueilla tuli esiin, että järjestämisvastuun valvonta koettiin vaikeaksi, ja hyvinvointialueilla pohdittiin, miten se tulisi järjestää. Varsinkin yksityistä palvelutuotantoa oli toki valvottu aiemminkin. Hyvinvointialueet toivoivat sosiaali- ja terveysministeriöstä ja valvontaviranomaisilta

Pöytäkirjan asiakohta PTK 26/2026 vp

ohjausta järjestämisvastuun valvontaan ja myös muuhun omavalvontaan.” Otin tuon sitaatin vain tuossa, ja sitten jatkan tässä omilla kannanotoillani.

Nämä valvontakysymykset ovat itselleni hyvin tärkeitä. Varmaan johtuu osittain aiemmista virkatehtävistä, mutta myös täällä eduskunnassa olen pyrkinyt olemaan salissa, kun näistä keskustellaan, niin oikeuskanslerin kuin sitten oikeusasiamiehen kertomuksesta ja niistä laadituista mietinnöistä. Kuten täällä jo aiemmissa puheenvuoroissa todettiin, tässä valvontaviranomaisten välinen työnjako on selvästi selkiytynyt. Se on hyvä asia. Eri vuosina tässä oikeuskanslerin kertomuksessa otetaan tiettyjä teemoja esille. Tässä on erityisesti nyt käytetty puheenvuoroja digitalisaatioteemasta, ja vaikka lähtökohtana aiemman oikeuskansleri Pöystin kirjoituksessa on juuri tämä digitalisaatiomyönteisen lainsäädännön kehittäminen ja sille asetettavat vaatimukset, niin aivan viime päivinä täällä salissa on ollut esillä muutama laki, joissa ihan oikeasti on syytä huolestua siitä, että aiheuttaako se sitten sivuvaikutuksenaan ehkä puolenkin miljoonan suomalaisen syrjäytymisen. Me usein toteamme täällä, että meidän täytyy huolehtia myös niistä ihmisistä, jotka eivät ole taitavia digitaalisten välineiden käytössä, mutta meillä ei tunnu olevan konkreettisia ratkaisuja, miten se tehdään. Toivon, että tähän jatkossa voitaisiin täälläkin vielä lisää keskustella, ottaa kantaa.

Hyvinvointialueista tuossa käsitellään pari konkreettista tapausta, ja siinä mielessä tein sen välihuutoni, että kun tässä oululaistaustainen kollega meni käyttämään puheenvuoroa, niin toinen niistä käsitteli Oulun yhteispäivystyksen tilannetta ja toinen myös muulla tavalla mielenterveystyötä. Mutta siellä kentällä tällä hetkellä ihan oikeasti ehkä se suurin tilanne on hoitoonpääsyn haasteellisuus. Tiedotusvälineissä oli juuri esimerkkejä siitä, että leikkausjonot eivät tule Valviran asettamista uhkasakoista huolimatta näköjään kuntoon. Myös hoitoonpääsy perusterveydenhuoltoon on heikentynyt THL:n tilastojen mukaan. Toivon, että jatkossakin näihin tärkeisiin ja vakaviin asioihin myös sen olemassa olevan työnjaon puitteissa oikeuskansleri ottaa riittävästi huomiota. — Kiitoksia.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Kaleva, olkaa hyvä.

17.28 **Atte Kaleva kok:** Kiitos, arvoisa puhemies! Suomi on demokratia ja oikeusvaltio, ja tähän on erittäin hyvä asia. Meillä on siis perustuslaki, joka rajoittaa sitä, mitä kukin hallinto kulloinkin voi säätää, minkälaisia lakiesityksiä hallitus voi antaa. Perustuslaki suojaa yksilöä kulloisenkin hallinnon mielivallalta. Siinä on tärkeitä, että tätä oikeusvaltioperiaatetta... Se on aika hauras periaate. Me ollaan nähty Euroopassa, miten helppoa se on romuttaa ihan demokratiassa. Demokraattisesti jos saa määräenemmistön parlamenttiin, voidaan tehdä kaikenlaisia sellaisia tekoja, jotka ovat lainmukaisia mutta silti romuttavat oikeusvaltioperiaatetta.

Ylin laillisuusvalvoja, oikeuskansleri, tekee erittäin tärkeää työtä siinä, että valvotaan sitä, että hallituksen, siis valtioneuvoston, toiminta on laillista. Toki meillä on perustuslakivaliokunta, joka myös osaltaan osallistuu tähän oikeusvaltioperiaatteen vaalimiseen, mutta se on sellainen periaate, jota ei voi suojella pelkästään tässä salissa eikä pelkästään lain mukaan, vaan sen täytyy olla meille kaikille kirkkaana mielessä, millä tavalla me suojellemme oikeusvaltioperiaatetta. Tässä kun katsotaan, niin minun mielestäni on erittäin tärkeitä se työ, mitä oikeuskansleri, apulaisoikeuskansleri ja heidän toimistonsa samoin kuin toinen ylin laillisuusvalvoja, eduskunnan oikeusasiamies ja apulaisoikeusasiamiehet, tekevät. Tämä on hyvin tärkeää.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 26/2026 vp

Joskus tässä tämmöisen politiikanteon huumassa ehkä vähän unohtuu se, minkä takia esimerkiksi perustuslakivaliokunta siellä kokouksissaan istuu, minkä takia meillä oikeuskansleri on olemassa ja minkä takia tämä työ on niin tärkeätä. Eli kiitoksia teille, oikeuskansleri, tekemästänne työstä.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Siponen, olkaa hyvä.

17.30 Markku Siponen kesk: Arvoisa puhemies! Kiitoksia omasta puolestanikin tästä oikeuskanslerin kertomuksesta. — Ajattelin nyt keskittyä yhteen teemaan, tähän digitalisaatioon, josta tässä kertomuksessakin on paljon asioita. Tässä kertomuksen alussa on tietysti heti sitaatti tähän liittyen: ”Parhaimmillaan julkisen hallinnon digitalisaatio tuottaa sujuvaa arkea ja asioiden hoitoa sekä virheettömämpää päätöksentekoa.” Näinhän se juuri on. Paljon on mahdollisuuksia. On mahdollisuus saada säästöjä, on mahdollisuus saada helpoutta, tehokkuutta, kun tämä hoidetaan hyvin. Toki on tähän liittyen myöskin uhkia. Tällä muun muassa edustaja Lindén nosti esille kansalaisten taidot, että löytyykö riittäviä digitaitoja ja kuinka isolta osalta kansalaisista, tai oikeastaan niin päin, että kuinka monelta niitä ei löydy, esimerkiksi liittyen ikäihmisiin. Tämä tietysti aiheuttaa huolta, ja meidän täytyisi myöskin tässä talossa omalta osaltamme huolehtia siitä, että kansalaisilla, tavallisilla suomalaisilla ja ikäihmisillä, on mahdollisuuksia nämä taidot hankkia.

Toinen edellytys digitalisaatiolle ja sen toimivuudelle ovat tietysti nämä riittävät yhteydet eri puolilla Suomea. Siinäkin on edelleen parannettavaa ja tietenkin siinä, mikä liittyy myöskin oikeuskanslerin työhön ja eduskunnan työhön, että kaikessa huolehditaan myöskin siitä riittävästä turvallisuudesta niin, että niin päätöksenteko kuin myöskin ihmisten asiointi onnistuu turvallisesti toimien.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Vestman, olkaa hyvä.

17.32 Heikki Vestman kok: Kiitos, arvoisa puhemies! Minunkin puolestani kiitos, oikeuskansleri Salminen, että olette tänään täällä salissa paikalla keskustelemassa kansanedustajien kanssa ja kuulemassa tätä tärkeää, tärkeää keskustelua. Yhdyn niihin edellisiin puheenvuoroihin, joissa on korostettu laillisuusvalvonnan tärkeyttä suomalaisen oikeusvaltion kannalta ja myös yksilönsuojan kannalta.

Edellisissä puheenvuoroissa on käsitelty myös lainvalmistelun laatua, joka tuntuu olevan tällainen suomalaisen yhteiskunnan ikuisuusteema. Siitä keskustellaan joka ikinen vaalikausi, ja sen parantamiseksi on tietenkin tehtävä jatkuvaa työtä. Julkisessa keskustelussa lainvalmistelun laatu tunnutaan aika yksipuolisesti yhdistettävän vain kysymykseen vaikutustenarvioinnista, siis lain vaikutusten arvioinnista. Tältä osin on tosiaan hyvä kiinnittää huomiota tähän perustuslakivaliokunnan mietintöön, jossa valiokunta nostaa esille sen aiemminkin esiin tuomansa seikan, että lainvalmistelussa tulisi ensisijaisesti keskittyä itse säädökseen, siis säädökseen, niihin pykäliin, siihen lakiesitykseen, siihen pykälätekstiin, ja sitten säädösehdotusten perusteluihin ja ehdotuksen valtiosääntöoikeudelliseen arviointiin. Ajattelen, että tämä ydinkysymys eli sen säädöstekstin laatu, esimerkiksi sen selkeys, ovat semmoisia seikkoja, jotka julkisessa keskustelussa ehkä vähemmän noin ajan oloon ovat näkyneet. Tässä valtioneuvoston valmistelussahan korostuu, totta kai, oikeuskanslerin työ. Tästä olisikin hyvä kuulla oikeuskanslerilta ajatuksia: millä tavalla näette,

Pöytäkirjan asiakohta PTK 26/2026 vp

millaisissa prosesseissa valtioneuvostossa voitaisiin tätä lainvalmistelun laatua tältä osin parantaa — ja nyt en siis viittaa niihin vaikutusarviointeihin.

Valiokunta on viitannut myös oikeusministeriön rooliin ja nimenomaan sen perinteisen laintarkastuksen rooliin tässä. Ajattelen itse niin, että on tosi sääli, että oikeusministeriöllä ei ole enää laintarkastukseen voimavaroja siinä määrin kuin aikoinaan. Tämä on varmaan semmoinen seikka, johon on hyvä kiinnittää huomiota ja pyrkiä niitä voimavaroja lisäämään, jotta muissa ministeriöissä voidaan sitten tarvittaessa turvautua oikeusministeriön asiantuntijoiden apuun. Se on parempi siinä vaiheessa, siis lakiehdotuksen valmisteluvaiheessa, kuin sitten täällä eduskunnan käsittelyvaiheessa — ja sellaistaikin on viime aikoina nähty.

Lopuksi, lainvalmistelusta: Se on demokraattinen prosessi. Tämänkin itse asiassa perustuslakivaliokunta on vastikään todennut, valtioneuvostolain muuttamista koskevassa mietinnössään. Tämäkin on minusta syytä tässä julkisessa keskustelussa muistaa. Lainvalmistelun perimmäinen tavoite ja se, mistä kulloinenkin lakihanke johtuu, on se, että eduskunnan enemmistön luottamusta nauttiva hallitus pyrkii viemään niitä yhteiskunnallisia tavoitteita eteenpäin. Tässä ei ole mitään väärää. Se on se syy, minkä takia sitä lainvalmistelua [Puhemies koputtaa] tässä Suomen demokratiassa tehdään.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Niemi, olkaa hyvä.

17.36 Veijo Niemi ps: Arvoisa herra puhemies! Kyseessä on valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2024. Kertomuksen sivulla 104 puututaan sellaiseen kuin ”Rikosylikonstaapelin sivutoimi yhdistyksen hallituksen jäsenenä ja varapuheenjohtajana. Apulaisoikeuskansleri saattoi käsityksensä sivutoimiluvan tarpeellisuudesta Helsingin poliisilaitoksen rikosylikonstaapelin tietoon. Rikosylikonstaapelin olisi tullut pyytää sivutoimilupa toimintaansa yhdistyksen hallituksen jäsenenä ja varapuheenjohtajana.”

Nostan tämän asian sen takia esille, että itsekin ennen eduskuntaa olin todellakin rikosylikonstaapelin virassa ja melko monessa reserviläisten hallituksessa, taloyhtiöitten hallituksissa puheenjohtajana ynnä muuta, sitten tietysti myöskin valtuustossa kunnanhallituksessa ja monissa ylikunnallisissa tehtävissä. Olisiko tässä nyt sitten syytä ohjeistaa poliisilaitoksia näitten sivutoimilupien tekemiseksi, ettei tule semmoisia ikäviä tilanteita, että henkilö on jossakin tämmöisessä tehtävässä ja yllättäen nousee esille se, että ei olekaan hakenut johonkin tämmöiseen tehtävään sivutoimilupaa. — Kiitos.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Oikeuskansleri Salminen, viisi minuuttia, olkaa hyvä.

17.37 Valtioneuvoston oikeuskansleri Janne Salminen: Arvoisa puhemies! Hyvät edustajat! Kiitän kunnioittavasti edustajia tästä keskustelusta ja siinä esitetyistä huomioista sekä ennen kaikkea perustuslakivaliokuntaa sen informatiivisesta mietinnöstä, jonka otamme tietysti huomioon omassa toiminnassamme.

Kuten kertomuksesta ja tästä keskustelusta käy hyvin ilmi, työkenttä on erittäin laaja, mikä on mielestäni itse asiassa positiivinen asia. Kytken sen tässäkin keskustelussa useaan otteeseen esiin tulleeseen oikeusvaltioperiaatteeseen. Lähdän siitä, että demokraattisessa oikeusvaltiossa mikään julkisen vallan käyttö ei voi olla ulkopuolella sen itsensä ulkopuolisen valvonnan. Tämä koskee mielestäni myös oikeuskanslerin toimintaa, ja siksi en koe

Pöytäkirjan asiakohta PTK 26/2026 vp

mitenkään erikoiseksi sitä, että eduskunnassa keskustellaan oikeuskanslerin kertomuksesta ja että oikeuskansleri antaa kertomuksensa eduskunnalle ja perustuslakivaliokunta käsittelee niitä vakiintuneiden valtiosääntöisten käytänteiden mukaisesti. Sellaiset käsitykset, joissa oikeuskansleri voitaisiin asettaa tällaisen tarkastelun ulkopuolelle, ovat minulle vieraita, enkä koe, että käsittely täällä valtiopäiville kokoontuneessa eduskunnassa mitenkään laillisuusvalvonnan integriteettiä uhkaisi.

Tässä keskustelussa tuli useita erilaisia teemoja esille. Edustaja Hänninen painotti yksityistä luottamusta viranomaistoimintaan ja sen näkökulmaa tässä toiminnassa. Itse ajattelen aivan samalla tavalla. Oikeuskanslerin toiminnassa — kuten tässä viitattiin suoraan myös edustaja Hoskosen puheenvuorossa siihen — on tärkeitä, että yksityisillä on mahdollisuus suoraan ilman esteitä lähestyä ylintä laillisuusvalvontaa myös kanteluin. Se vahvistaa kansalaisten luottamusta julkiseen vallankäyttöön, mikä on tietysti kaikkina aikoina mutta myös tällaisina aikoina erityisen tärkeää.

Edustaja Juvonen otti esille hyvinvointialueiden ja niitä valvovien viranomaisten toiminnan ja valvonnan ja myös hyvinvointialueiden omavalvonnan. En käy tähän problematiikkaan enempää sisään, mutta totean, että tämä on sen tyyppistä riskiperusteista ja rakenteellista laillisuusvalvontaa, johon tässä keskustelussakin viitattu — edustaja Hoskosen erityisesti viittaama — laillisuusvalvojien keskinäisen työnjaon tarkistaminen nyt vapauttaa nimenomaan oikeuskanslerin tekemään tällaista rakenteellista valvontaa, nousemaan ikään kuin näiden yksittäisten kanteluiden yläpuolelle, muotoilemaan osin uudelleen niissä tehtyjä havaintoja ja kysymyksenasetteluja ja vastaamaan tältä pohjalta kansalaisille. Yhden tärkeän ulottuvuuden tässä muodostavat, kuten tässä keskustelussa tuli myös esiin, laillisuusvalvontakäynnit, joilla tehdään suoraan havaintoja siitä, miten nämä viranomaiset toimivat. Kuten tässä apulaisoikeuskansleri Puumalaisen kertomuspuheenvuorossa tulee esiin, ne toimivat myöskin sitten pohjana oikeuskanslerin omille aloitteille, jotka jälleen kerran mahdollistavat riskiperusteisesti tällaisiin rakenteellisiin seikkoihin huomioon kiinnittämisen.

Useat edustajat, Kemppi muun muassa, kiinnittivät huomiota digitalisaatioon ja siihen, mitä oikeuskansleri Pöysti puheenvuorossaan on siitä lausunut. Se on juuri sillä tavalla kuin tässä puheenvuoroissa tuotiin esiin: näihin uusiin teknologioihin sisältyy paljon mahdollisuuksia, mutta kiistatta niihin liittyy myöskin perus- ja ihmisoikeushaasteita. Nyt on itse asiassa lainsäädännön ja lainvalmistelun tehtävä luoda puitteet sille, että se uusi sääntely, joka tätä koskee, turvaa myös perus- ja ihmisoikeudet ja ottaa huomioon sen, että ihmiset ovat eri asemassa ja kyvyiltään erilaisia tässä suhteessa.

Haluan kiinnittää tässä lopuksi huomiota siihen, mitä perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja, edustaja Vestman toi esiin lainvalmistelusta. Tässä muutkin viittasivat lainvalmistelun laatuun ja sen ongelmiin. Tämä kysymys ei ole missään tapauksessa uusi. Olen pidellyt tässä nyt useita aikaisempia oikeuskanslerin kertomuksia käsissäni. Viimeksi tarkastelin oikeuskansleri Jonkan kertomusta eduskunnalle 2010-luvun puolivälistä. Siellä keskustellaan lainvalmistelun laadusta juuri tällä samalla äänensävyllä ja huolella ja sitä moittien: lainvalmistelu on paitsi huonoa, se myös koko ajan huononee tässä keskustelussa.

Lainvalmistelua on oikeastaan kovin monenlaista. On varmasti itse asiassa — kuten tässä omassa työssänne huomaatte, arvon edustajat — erittäin hyvin ja laadukkaasti valmisteltuja lakeja, jotka nimenomaan itse lainsäädännön tekstissä, yksityiskohtaisissa perusteluissa ja siinä koko kokonaisuudessa ovat hyvin laadukkaita, mutta on myös sellaisia, jotka eivät ansaitse tällaista mainesanaa laadun osalta. Siinä ehkä keskeisesti ainakin kaik-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 26/2026 vp

kien tutkimusten ja itse asiassa juuri tänään oikeusministeriön julkistaman laatuindikaattorien toteutumista koskevan tutkimuksen perusteella aikaresurssi on se keskeinen ongelma. Elikkä ne ongelmat, joita lainvalmistelussa on, merkittävästi johtuvat itse asiassa aikaresurssin puutteesta.

Kuten edustaja Vestmankin toi esiin, lainvalmistelu on paitsi poliittinen myös tietysti oikeudellisesti rajattu prosessi. Siinä ovat nämä tietyt menettelylliset reunaehdot ja oikeudelliset sisällöt, joiden valvontaan myös oikeuskansleri sitten osallistuu. Oikeuskansleri ei kuitenkaan voi asettua näitten demokraattisten prosessien ikään kuin esteeksi. Me pyrimme huolehtimaan siitä, että edustajille ja tänne eduskuntaan toimitettava lakiehdotus täyttäisi vähintäänkin vähimmäiskriteerit sille, mitä eduskunta ja myös sen perustuslakivaliokunta ovat edellyttäneet.

Vuoden 2025 kertomuspuheenvuorossani, jonka nyt olen juuri valmistellut, käsittelen tätä teemaa, ja voimme palata siihen sitten siinä yhteydessä.

Arvoisa puhemies! Tahdon tässä yhteydessä vielä kiittää edustajia tästä keskustelusta ja valiokunnan mietinnöstä. Kätkemme nämä sanat sydämeemme, ja pyrimme ottamaan ne huomioon omassa toiminnassamme. — Kiitos, puhemies.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia, oikeuskansleri Salminen.

Keskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi valiokunnan ehdotuksen kannanotoksi kertomuksen K 5/2025 vp johdosta. Asian käsittely päättyi.